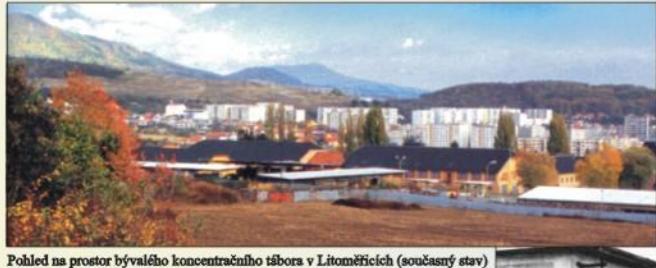

KT Litoměřice - pobočný tábor Koncentračního tábora ve Flossenbürgu

Mezi nacistické koncentrační tábory s nejhoršimi podmínkami k přežití patřili Flossenbürg. Byl založen v roce 1938 u německé obce Floss, pouhých 7 km od naší současné západní hranice. Podobně jako ostatní nacistická represivní zařízení řídil KT Flossenbürg desítky poboček v místech, kde se mohla uplatnit vězeňská pracovní síla. Jedním z takových míst se staly Litoměřice, kde se od roku 1944 realizoval stavební projekt Richard I a Richard II. Organizace SS byla pověřena přemístěním výroby do bývalého vápencového dolu poblíž hory Radobyl, aby ji ochránila před případnými nálety spojenec. Po úpravách v podzemí, jež dozorovala a řídila berlínská Mineralöl Baugesellschaft, zde mohla pokračovat fa Auto Union ve výrobě tankových motorů a náhradních dílů. Koncern Osram zde připravoval výrobu wolframových a molybdenových vláken, avšak ta nebyla nakonec realizována.

Pracovní síly byly dodávány z nedalekého, právě využívaného koncentračního tábora. Vězni byli zaměstnáváni jednak při výstavbě a zařizování tábora, jednak na pracích v podzemí, kde halou a chodby rozširovali. Velkou měrou byly přidělovány mnoha specializovaným dodavatelským firmám, jež se na projektu Richard podílely. Zvláštní komando vězňů pak bylo od listopadu 1944 nasazeno ve výrobně výrobek.

Litoměřickým koncentračním táborem prošlo na 18 000 vězňů. Z kmenového tábora Flossenbürg přijelo 8 transportů, dále sem byli dopraveni vězni z KT Dachau, Gross-Rosen, Osvětimi i odjinud. Byli vybíráni pouze praceschopní muži v produktivním věku. Počet zemřelých činil téměř 4,5 tisice za jeden rok trvání tohoto koncentračního tábora, což svědčí o nevyhýbatelnosti krutých poměrů, v jakých se zde vězni nacházeli.

Pohled na prostor bývalého koncentračního tábora v Litoměřicích (současný stav)
View of the site of the former concentration camp at Litoměřice (present state)

První komando pro stavbu podzemní továrny Richard

Dne 23. března 1944 dorazilo do terezínské Malé pevnosti pracovní komando čítající 500 vězňů. Přišlo z KT Dachau a jejich úkolem bylo započít s realizací projektu Richard. V té době koncentrační tábor v Litoměřicích ještě neexistoval, a tak byla celá skupina dočasně ubytována v policejní věznici gestapa v Malé pevnosti v Terezíně. Zde pro ni byl uvolněn ženský vězeňský dvůr.

Spolu s vězni přijela i strážní jednotka SS, která přesně dbala na naprostou izolovanost celé skupiny. Všechni příchozí byli až zde vzati do evidence KT Flossenbürg. Podle dochovaného seznamu bylo mezi nimi nejvíce Slovinců, Italů a Rusů, v menší míře se zde nacházeli Řekové, Poláci, Francouzi a Němci.

Jejich věk se pohyboval mezi 16 až 62 lety a podle profesí jen několik jedinců bylo způsobilých pro hornické či náročné stavební práce. Zpočátku chodili tito vězni z Terezína do Litoměřic pěšky (trasa měřila 7 km), později některé pracovní skupiny na stavbu dováželi. Jejich pracovní doba s hodinovou polední přestávkou trvala 12 hodin.

V červnu 1944 bylo „komando šrafatých“ (tak je nazývali terezínskí vězni podle pruhovaného oblečení) přemístěno z Malé pevnosti do zřízeného KT v Litoměřicích. Ten se nacházel v kasárenských

The Litoměřice concentration camp - a subsidiary camp of Flossenbürg

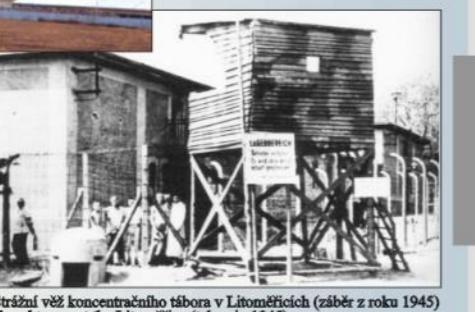
The conditions for survival at Flossenbürg were among the worst at any of the Nazi concentration camps. Built in 1938 near the town of Floss, it stood a mere 7km from the present border with the Czech Republic. As was also the case with other components of the Nazi apparatus of repression, Flossenbürg had dozens of sub-camps at locations where a work-force of prisoners could be employed. One of these sites was at Litoměřice (Leitmeritz), where the Richard I and Richard II construction projects got underway in 1944. The SS organisation had been entrusted with shifting wartime production into the former limestone quarry close to Radobyl hill, in order to protect it from possible A111 bombing.

Stránka z transportu se seznamem prvních vězňů převезených k budování KT v Litoměřicích.
Page from the transport list of the first prisoners shipped in to build the Litoměřice camp

After the completion of preparations underground, which were overseen and directed by the Berlin Mineralöl Baugesellschaft, it was possible for Auto Union to produce tank motors and spare parts here. The Osram concern was set to manufacture tungsten and molybdenum fibres here, as well, but this aim ultimately remained unrealised.

The workforce was drawn from the nearby, newly built concentration camp. Prisoners were employed both in the construction and outfitting of the camp and in work

Strážní věž koncentračního tábora v Litoměřicích (září z roku 1945)
Guard tower at the Litoměřice concentration camp (September 1945)

underground, where production halls and corridors were created. To a great extent they were shared out among the many specialist contractors who contributed to the Richard projects. A special commando of prisoners was then set to work in manufacturing items for the war effort from November 1944 onwards.

Some 18,000 prisoners passed through the Litoměřice concentration camp. Eight transports came from the parent camp at Flossenbürg, while prisoners were also brought in from the concentration camps at Dachau, Gross-Rosen, Auschwitz and elsewhere. Only men fit for work and of productive age were selected. The number of dead in the one year over which the concentration camp was in service was almost four and a half thousand, a testament to the unusually cruel conditions faced by the prisoners here.

In the summer of 1944 it was „komando šrafatých“ (they were known as such because of their striped uniforms) which was moved from Terezín to Litoměřice. It was located in the former barracks of the Radobyl Barracks. The conditions were extremely harsh and the death rate was very high.

objektech bývalé čs. armády, většinou známých jako kasáry pod Radobylem. Poměry v tomto táboře se ukázaly být daleko horší, než jaké vězni poznali v Dachau nebo v Terezíně.

Hlavní vchod do bývalé podzemní továrny (současný stav)
The main entrance to the former underground factory (present state)

Vedení tábora

V čele tábora stál Lagerführer, tj. velitel. Postupně zastávalo tuto funkci 5 příslušníků SS. Schreiber, Otto von Berg, Völkner, Heiling a Beno Brückner. Zpravidla do táborského života příliš nezasahovali. Každý z nich vykonával svou funkci krátkou dobu, každý z nich se nějakým způsobem zapsal do historie tábora. Prvním byl Schreiber, který dorazil do tábora s prvním transportem, avšak záhy byl odvolán pro „měkkost“ vůči vězňům. Zapůsobení druhého velitele Berga došlo ke prvnímu útěku a popravám. Velení Völknera přineslo vězňům trochu lepší ubytování a stravování. Naopak jeho nástupce Heiling byl považován za jednoho zejména nejbrutálnějších. Podobně byl hodnocen i jeho nástupce Brückner, který je zodpovědný za rozšíření tyfové epidemie koncem války.

In June 1944, the "striped commando" (as it was termed by the other prisoners at Terezín, from the appearance of the fatigues) was moved from the Small Fortress to the concentration camp established at Litoměřice; this was located in the former Czechoslovak Army barracks known to the public as the Radobyl Barracks. The conditions in this camp were far worse than the prisoners had encountered at either Dachau or Terezín.

Přímý vliv na dění v táboře měl Schutzhaftlagerführer, zástupek velitele. V této funkci se v Litoměřicích vystřídali tři muži: Willi Czibulka, Kurt Panicke a Karl Opitz. Všichni byli charakterizováni jako velmi krutí, týrali vězňů, bez vědomí nadřízených nařizovali provádět tělesné tresty.

Svoji roli sehráli ve vedení tábora i káporé, kteří zde působili. První dorazili do Litoměřic transportem z Dachau. Většinou se jednalo o nepolitické vězňů. Káporé směli nosit delší vlasy, chodili v civilních šatech s lampasy na kalhotách a na rukávech měli pásku s příslušným označením. Náplní jejich práce bylo dělat výkazy pro táborskou komandantu, vést evidenci vězňů, zájmovy o pracovním nasazení, přehledy o úmrtnosti apod. Některí z nich se podíleli na brutálních zásazích vůči vězňům a spolu s táborskou policií se účastnili poprav.

Táborská polícia byla tvřena 10 - 15 vězni, kteří nosili dřevěné obušky a gumové hadice.

V táboře působila také strážní jednotka SS, kterou v Litoměřicích tvořilo téměř 300 mužů. Kromě ostrahy tábora bylo jejím úkolem doprovázet komanda na pracoviště, zabírat útěkům a nutit vězňů k co nejvyššímu pracovnímu výkonu.

Poměry v tábore

V litoměřickém táboře byly vězni umisťováni do stájí, skladů a jízdárny. V lepších objektech kasáren byla ubytována komandantura a strážní jednotka. Na podzim roku 1944 začal být tábor rozširován stavbou bloků. Ubikace byly primitivní, vybavené a vězni v nich velmi trpěli chladem. Chránili se proti němu tím, že si omotávali papírové pytle od cementu kolem těla. Mnoho jich nedostalo ani slamníky, ani deky. Spali i pracovali ve svých jediných oblecích, jako obuv jim většinou sloužily dřeváky.

Nádoba na jídlo a láž byla také málo, stejně tak jako vodovodní kohoutek a latrín. Z těchto důvodů bylo prostředí v ubikacích den ode dne nesnesitelnější a všechny byly brzy zamotány špinou, výkalý a množstvím hmyzu. Od podzimu 1944 se šířily mezi vězni různé infekční nemoci a epidemie a zvyšovala se i úmrtnost.

The first commando for the construction of the Richard underground factory

On March 23rd, 1944 a work commando of 500 prisoners arrived at the Small Fortress in Terezín. They had come from the Dachau concentration camp, and their task was to begin the realisation of the Richard project. At this time the Litoměřice concentration camp did not yet exist, and the whole group was therefore temporarily accommodated in the Gestapo police prison, where the courtyard for women prisoners was made available for them.

The prisoners were accompanied by an SS guard unit, which strictly enforced the virtually complete isolation of the whole group. All of the new arrivals were written into the files of the Flossenbürg camp only after reaching here. According to the surviving records, they were mainly Slovanes, Italians and Russians, with smaller numbers of Greeks, Poles, French and Germans. Their ages ranged from 16 to 62 years, and from their given professions it would seem that few were well suited to mining or heavy construction work. Initially these prisoners walked from Terezín to Litoměřice (a journey of 7km), but later some work parties were driven there. They worked for 12 hours with a one hour break in the middle of the day.

In June 1944, the "striped commando" (as it was termed by the other prisoners at Terezín, from the appearance of the fatigues) was moved from the Small Fortress to the concentration camp established at Litoměřice; this was located in the former Czechoslovak Army barracks known to the public as the Radobyl Barracks. The conditions in this camp were far worse than the prisoners had encountered at either Dachau or Terezín.

Přímý vliv na dění v táboře měl Schutzhaftlagerführer, zástupek velitele. V této funkci se v Litoměřicích vystřídali tři muži: Willi Czibulka, Kurt Panicke a Karl Opitz. Všichni byli charakterizováni jako velmi krutí, týrali vězňů, bez vědomí nadřízených nařizovali provádět tělesné tresty.

Svoji roli sehráli ve vedení tábora i káporé, kteří zde působili. První dorazili do Litoměřic transportem z Dachau. Většinou se jednalo o nepolitické vězňů. Káporé směli nosit delší vlasy, chodili v civilních šatech s lampasy na kalhotách a na rukávech měli pásku s příslušným označením. Náplní jejich práce bylo dělat výkazy pro táborskou komandantu, vést evidenci vězňů, zájmovy o pracovním nasazení, přehledy o úmrtnosti apod. Některí z nich se podíleli na brutálních zásazích vůči vězňům a spolu s táborskou policií se účastnili poprav.

Táborská polícia byla tvřena 10 - 15 vězni, kteří nosili dřevěné obušky a gumové hadice.

V táboře působila také strážní jednotka SS, kterou v Litoměřicích tvořilo téměř 300 mužů. Kromě ostrahy tábora bylo jejím úkolem doprovázet komanda na pracoviště, zabírat útěkům a nutit vězňů k co nejvyššímu pracovnímu výkonu.

Camp administration

The head of the camp was the *Lagerführer*, i.e. camp commander or commandant. This post was filled over the lifetime of the camp by 5 members of the SS: Schreiber, Otto von Berg, Völkner, Heiling and Beno Brückner. As a rule, they did not greatly interfere in camp life. Each served for only a short time, but each wrote themselves into the history of the camp in some way. The first was Schreiber, who arrived with the first transport, but who was soon removed for being "too soft" on the prisoners. The first escapes and executions took place under the second camp commander, von Berg. Völkner's command brought the prisoners slightly better accommodation and food. His successor, Heiling, was by contrast regarded as one of the most brutal. The last, Brückner, had a similar reputation, and was responsible for the spread of the typhus epidemic at the end of the war.

The deputy commander, the *Schutzhaftlagerführer*, had a more direct influence on camp affairs. At Litoměřice this post was occupied in turn by three men: Willi Czibulka, Kurt Panicke and Karl Opitz. All were characterised as being very cruel, abusing the prisoners, and instituting corporal punishment without the knowledge of their superiors.

The capos also played a role in managing the

camp in which they worked. The first came to Litoměřice by transport from Dachau. Most of them were non-political prisoners. Capos could wear their hair long, wore civilian clothes with trouser stripes, and had a band on their sleeves with the appropriate insignia. Part of their job was to prepare reports for the camp commandant's office, including prisoner record-keeping, notes on work placements, surveys of death rates etc. Some of them participated in brutal attacks on prisoners, and along with the camp police participated in executions.

The camp police comprised 10-15 prisoners, who carried wooden truncheons and rubber hoses.

A guard unit of the SS was also present in the camp, and at Litoměřice this comprised almost 300 men. In addition to guarding the camp itself, it was their job to escort work commandos to the site, to prevent escapes, and to compel prisoners to work to their maximum ability.

Conditions in the camp

At the Litoměřice camp prisoners were housed in stables, storerooms and the riding school. The better quality barrack buildings were for the commandant's office and the guard units. In the autumn of 1944 the camp began to be expanded by the building of blockhouses. The accommodation was primitive, and the prisoners suffered greatly from the cold. They attempted to protect themselves by wrapping the paper sacks used for cement around themselves. Many of them received neither straw mattresses nor blankets. They slept and worked in their only clothes, and most had only wooden footwear.

There were also few pieces of crockery or spoons for food, and a few taps or latrines. For these reasons the accommodation areas grew less tolerable with every day, and soon all of them were contaminated with filth, excrement and large numbers of insects. From the autumn of 1944 onwards infectious diseases spread among the prisoners, and epidemics raised the death rate.

Food was insufficient, and the portions shrank continually. Sustenance was made up mainly of ersatz coffee, watery soup and pieces of bread. Food was distributed by the capos, and it was entirely up to them whether it was apportioned fairly or not. The prisoners attempted to steal food from the stores. Those who worked outside ate grass, roots, snails and even coal, and scavenged the kitchen waste.

The increasing illness and death rates among the prisoners over time necessitated the establishment of a clinic, and later a camp hospital. Given the nature of their work the prisoners often suffered injuries. Initially the krankenrevir comprised a single room, and a prisoner had a first aid bag (crepe paper, tincture of iodine and charcoal) for the workplace, and treated various injuries. The area gradually grew and at the end of the war occupied a whole block. The prisoner-doctors did their utmost for their fellow prisoners who were ill. In these inauspicious surroundings various surgical interventions were made, including even the amputation of crushed hands or legs. To these ends saws, chisels, common thread and paper - to replace bandages - were used.

... Byli tu před námi... ze vzpomínok vězňů

Břetislav Lukeš

Narodil se 30. 4. 1915 v Radimi. V KT Litoměřice byl uvězněn od října 1944 do května 1945. Zatčen byl na jaře 1944 v pražské Avii. Nejdříve byl věznen v policejní věznici gestapa v Malé pevnosti, poté transportován do Flossenbürgu a na podzim se dostal do KT Litoměřice.

„Byl jsem zařazen do elektrářské dílny a při tomto zaměst